

ironisme. De
weging niet,
keer-is-weder-
loorgang. Het
en, en daarna
weg hij dat
ulus het eer-
dat andere:

op vast. Het
er getrouwd-
koopen. En
us, de wereld
de wereld,
toort-van-wel-

het slik der
het slik van
leins straten
dat we van
r Hem, door
het slik naar
ien, die heel
ebben: Izaks
en (want dit
eter, dieper,
God.

toort doorge-
eens zoo in
hè ja. Maar
gaan. Als hij
De wereld
ts dat blijft,
egen, en de

is gaat voor-
n den Vader
uigedom par-
er, God-drie-
niet van de

ndere wereld
u, beter dan
n beweging-
ar is de tijd
niet dicht, en
noemen, en
ar, van waar
toort er ook
werken ook

groote Tegen-
g: de Maker
en de Man,
rouw.

smos gaat

dwet niet.
vertroosten-
WET? Gods

K. S.

VEN

(Slot).

at de alge-
ie geval, zij
of niet, het
en tekst van
akers hebben
ijft geen
maail maar
zonder pun-
et natuurlijk
welke letter
chriften zag,
in een thans
ms erg veel
t het ver-
l, zoo is het

prnsdrndr
r eens aan.
stler ook ver-
l, enz. hier
orts sommige
cht moeten
oet ge gaan
er dapper, de
er niet, haalt
in: de paren,
Perron, enz.
dpns. Hoort
een volgend
e weer ver-
maadt: dieper
huzaar: dap-
of: de Pair
t geschreven
moet men

maar raden, of het er bij te denken is; we kunnen dus ook krijgen: de peer van Nies, de paren van S., enz., enz.). Misschien echter komt ge op de gedachte: het kon wel zijn: de prins, in het andere geval blijft ge maar doorgaan met zoeken. Neem eens aan, dat ge houvast hebt aan: de prins. Dan probeert ge verder: dprnsdrnd... De prins dreunde? De prins dreinde? De prins doorrende...? De prins door dood...? Haal de r erbij: dprns drndr. De prins daar onder? De prins door nader? ... In het Hebreeuwsch kan het woordje van ontbreken, dat hangt van de vocalen af. Ik kan dus „van“ erbij moeten prakkiseren: het kan dus worden: De Prins van Doorn daar. Ge zoekt verder: drndrdrnd... Daar onder Londen? Daar onder landen...? Is het geheel: de prins der ronde Roelanden? En zoo voort. Ik ga niet verder.

Ieder voelt, hoe hier gewoonte, routine, tenslotte den weg wel vindt, om te begrijpen, dat er staan zal: De Prins der Nederlanden vertrok naar het Loo. Maar ieder begrijpt ook, dat er op die manier (wat onderdeelen betreft) altijd vragen over móeten blijven. Ik kan het ook lezen als: De Prins der Nederlanden vertrekke naar het Loo. In dat laatste geval moet ik andere klinkers plaatsen, dan wanneer ik lees: vertrok.

En nu is — om bij het voorbeeld te blijven — het best mogelijk, dat een of andere lezer voor zooveel honderd jaar gelezen heeft: vertrok. Maar dat een ander, op gronden aan het verband, of aan den zin van het geheel ontleend, voorslaat: vertrekke. In zoo'n geval kan wel de ééne deskundige met den anderen deskundige een geleerd debat beginnen over de vraag: welke vocalisatie de juiste zal zijn, maar moet niet een óndeskundige tegen een deskundige gaan „keffen“: gh komt met critische hand aan een heiligen tekst, dat maakt me bitter, ik zal daarvan eens een boekje opendoen tegen het volk. Want dat is onverstand.

Dat lijkt een enkelen lezer wat afgetrokken mis- schien. Daarom geef ik enkele voorbeelden uit den bijbel zelf. Ik heb op de plaats, waar ik schrijf, mijn boeken niet bij de hand, moet me dus beperken tot enkele voorbeelden, die ik me herinner. Er zijn er natuurlijk ettelijke. Want de vraag naar de noodzaak, al of niet, van het aanbrengen van andere vocalen, dan vroegere men- schen onder die medeklinkers hebben geplaatst, komt onophoudelijk voor.

Als b.v. Saul koning gemaakt is, zijn er onte- vreden. Die zeggen: moet deze koning zijn? Ze brachten hem geen geschenk. Daarop volgt dan in 't Hebreeuwsch (1 Sam. 10:27): wjhjkmchr(j)sj. Onze Statenvertaling (ook andere, b.v. de Luther- sche) maakte daarvan: doch hij (Saul) was als doof. Maar dat staat er niet. Er staat, vol- gens deze vocalisatie: hij was als zwijgende. Nu kan men wel doofheid simuleren, maar niet zwijgen. Men spreekt of zwijgt, maar kan niet als het ware zwijgen. Let men evenwel erop, dat in het Hebreeuwsch de letters r en d op elkaar lijken als twee druppels water, zoodat men, niet door inlegkunde, maar door eenvoudigen plicht-tot-pro- beeren-te-lezen, zich afvraagt: staat er wel een r, of zie ik per ongeluk een d voor een r aan¹⁾, dan kan het (omdat de j wegvallen kan): wjhjkmchdsj. Dat beteekent: en het geschiedde, ongeveer een maand later. Trek dit bij het volgende hoofdstuk²⁾, en ge begrijpt ineens, wat er wel gestaan moet hebben: de menschen zeiden: moet deze koning zijn?; maar een maand later ongeveer kreeg die nieuwe koning al de kans, te toonen, wat hij kon (Jabes).

Een ander voorbeeld.

In Richt. 18:30 staat: Jonathan en zijn zonen waren priesters voor den stam van Dan totdat het LAND gevankelijk weggevoerd is. Afgedacht daar- van, dat het „Land“ tot op heden nog nooit „weg- gevoerd“ is, komt de vraag op: wat is dat hier? De ballingschap? Maar dat kan niet. Toch staat er in den tekst: het land. De Luthersche vertaling „redt“ zich uit de moeilijkheid, door te „lezen“: ... tot aan den tijd, dat Zij uit het land gevanke- lijk weggevoerd werden. Maar a) dat staat er niet, b) de moeilijkheid, chronologisch, blijft. Bedenkt men evenwel, dat in het hebreeuwsche woord voor „land“ de letter ts staat, en dat deze (in het hebr.) ééne letter ook haarlijn lijkt op de twee letters wn (vergelijk den brief van den eersten den besten correspondent, die onduidelijk schrijft), dan kan er staan, met andere klinkers: totdat de ark ge- vankelijk werd weggevoerd. Dat geeft duidelijk een goeden zin.

Zoo waren de voorbeelden te vermenigvuldigen. Door andere klinkers te lezen (meer niet) wordt Psalm 73:1 (immers is God Israël goed) ver- beterd: Goed is God den oprechte (dat móet de zin zijn, als men denkt aan het parallelisme der poëzie, een gedachte in andere woorden her-

¹⁾ Een ander interessant voorbeeld: van David staat er, dat hij overwonnen vijanden *legde* (door liet gaan) onder de eegen, en onder de zagen, en onder de ploeg. Niet alleen vreeselijk wreed, maar ook een omslachtigheid, die de wreedheid diavelsch maakte. ... Als het er stond. Maar aangezien de letter, die voor een r werd aangezien, even goed voor een d kan worden aan- gezien, is het wel zeker, dat er sprake was van een „doen dienen“ aan eg, zaag, ploeg. Dwangarbeid dus. Gansch „humana“.

²⁾ Ook de indeeling in hoofdstukken is door anderen gemaakt.

halen, men lette op het volgende: rein van hart). Door andere klinkers te lezen, en in verband daar- mee een anderen medeklinker (die er nu staat, kán in den eersten tekst ook niet gestaan hebben) wordt Ps. 100:3 duidelijk: Hij heeft ons gemaakt, en niet wij, — dat wordt dan: Hij heeft ons ge- maakt, en wij behooren Hem, wij zijn (dus) zijn eigendom (vandaar ook: zijn volk, de schapen zijner weide). In een van de kleine profeten staat: zij zullen huizen bouwen, maar niet erin wonen (tegen de verwachting!), zij zullen wijngaarden planten, maar niet ervan drinken (tegen de verwachting), zij zullen hoereeren, maar niet uitbreken in me- nigte (maar dat wordt door wie hoereert ook heele- maal niet begeerd, de parallel wordt dus verbro- ken.) Alles „klopt“ evenwel, als men een andere lezing vermoedt, b.v. door, met zeer kleine wij- ziging te lezen: zij zullen er geen vroude van hebben.

Ons volk is over deze dingen niet al te ruim ingelicht, en het gesprek hierover wordt door veel misverstand bemoeilijkt. En daarom te meer zijn verzuchtingen-in-de-ruimte als van ds Berkhoff zoo onverantwoord. Want ze laten het volk in een dwaas vooroordeel zitten, speculeeren onbewust op de bestaande misver- standen, verwarren het bijbelcritische werk van niet-Gereformeerden met het bijbel-geloovige werk van Gereformeerden, en borduren verder op het stramien van bestaand onverstand. Onverstand, zeg ik. Het volk, en sommige van zijn „leiders“ zuchten ach en wee, als ze hooren spreken van tekst-wijziging. Aldus letterlijk ds B. Maar het volk moet weten — anders wordt het bedro- gen — dat, indien de onderzoeker eerlijk tegen- over de Schrift staat, en dus niet maar er iets van maken wil, wat hem aanstaat, doch naar het tekst- en Schriftgeheel wil lezen, dat dan „wijziging“ eigenlijk geen „wijziging“ is. Men wijzigt dan niet de Schrift, doch wijzigt wat zooveel jaren geleden heel doorgewone menschen, die óók moesten zoeken, ervan gemaakt hebben. M.a.w. men probeert dan terug te keeren naar de Schrift zelf. Dat heet „tekst-crit- iek“, en de menschen verwarren die met „bijbel- critiek“, omdat het woord erop lijkt. Maar natuur- lijk is het zoo niet, omdat geloovige tekst„critiek“ alleen maar vraagt: hoe keer ik tot den tekst, met klinkers, terug, zóó, als de schrijver dien bedoeld heeft.

Natuurlijk kan iemand in den overgeleverden tekst allerlei wijzigingen als verbeteringen willen voorslaan uit ongeloofs-vooroordeel. Dat is al- tijd te veroordeelen. Maar de vraag, of een bepaalde voorslag willekeurig is, of niet, hangt dan ook samen met een reeks andere vragen, die ten deele betrekking hebben op objectieve Schrift- kwesties, ten deele op de gesteldheid van den vakgeleerde.

En ons volk zal zich bij dien arbeid der vak- geleerden eenvoudig hebben neer te leggen in bepaalde gevallen. Dat zij den bijbeltekst trachten vast te stellen, och, wij kunnen daar groote wo- den over vertellen aan eenvoudige lezers van ons particuliere blaadje, maar nuchter feit is, dat we ook hier staan voor de gewone verplichting, dat wie geen vakgeleerde is, het gezag heeft te er- kennen van wie het wel is. God laat ons nu een- maal niet allemaal van voren af aan beginnen. En de vraag, welke vocalen ergens staan willen, zal een kwestie blijven tot aan Christus' wederkomst. Prof. Aalders doet dan ook „eschatologisch“ waakwerk, als hij met ande- ren die vraag stelt. En ds B. houdt de menschen liever „slapende“ hier. Zooals ik nu den tekst van Homerus aanneem op gezag van vakgeleerden, zoo heeft wie geen Hebreeuwsch of Griekschi kent, en niet, stel dat hij het kent, zijn leven aan de vakstudie geven kan, eenvoudig zich te laten hel- pen door geleerden van het vak. Dat was natuur- lijk precies zoo, toen de Statenvertaling uitkwam. Maar toen had het volk nog geen last van zulk wantrouwen.

En nu keer ik naar ds B. terug. Juist wijl het zoo is, juist daarom ben ik verantwoordigd over holle verdachtmakingen als hij tegenover prof. A. zich veroorloofde. Dikke woorden, of een gerekt betoog over die „bewuste“ vocaal doen voor Gods oog niet af van het feit, dat hij prof. Aalders om dit algemeene onderzoek naar vocalen, waarbij de geleerde zich weigert te binden aan de overlevering, als ware die gebiedend, bij het volk verdacht gemaakt heeft. Ds B. doet beter dat te herroepen, dan een hooge borst te zetten; wat hem toch niet goed afgaat. Nog in dit laatste verweer-artikel zet hij de dingen onderst- boven. Hij haalt de „Canoniek“ erbij, die echter, noch met de kwestie-Zahn, noch met deze zaak, ook maar iets heeft uit te staan. Hij spreekt, nóg eens, van „veranderingen aanbrengen in den tekst der Heilige Schrift“. Ds Berkhoff spreekt hier als een kind, maar zonder diens eenvoudigheid. De exegeet mag dus „ZELF“ vraagt hij, de vocalen of klinkers wijzigen? Die vraag is dwaasheid. Er valt niets te wijzigen, er valt alleen maar in te vullen naar beste weten. Dat hebben, zooveel hon- derd jaar geleden, joodsche „exegeten“ gedaan, achter wie ds B. nu maar (schijnbaar, want hij

zal toch ook in veel gevallen mee móeten komen) aan wil komen, omdat het geval-Aalders hem niet vlak ligt. Maar die joodsche exegeten, die dan voor één keertje ds B.'s vertrouwen wel genieten, zijn heel andere menschen dan de bijbelschrijvers zelf. Niemand wil hun werk voor onverbeterlijk houden; als ds B. dien schijn aanneemt, misleidt hij eerst zichzelf, dan de schare. Want ook Apel- doorn kan dat niet volhouden.

Wij waarschuwen tegen zulk bedrijf ernstig. Want wij moeten op de waarlijk gereformeerde werkers geen slijk werpen. Het is tóch al een heele worsteling, om inzake de brandende Schriftvragen, menschen te hebben, die eerlijk, maar uit gerefor- meerd inzicht werken, ook in dezen. Wie hen, niet om eenig zakelijk verschil, maar om den eenvoudigen plicht van vragen-water-staat bij het volk verdacht maakt, wete wat hij doet.

Hij brengt de schare van naar bijbel af. Want — is het nu eigenlijk niet om tureluursch te worden? Eenerzijds beveelt ook De Wekker steevast de nieuwe deeltjes van de Korte Ver- klaring der Schrift (uitgave Kok, Kampen) bij het volk aan, hoewel natuurlijk iedereen weet, dat die nieuwe vertaling in ettelijke gevallen rust op andere lezing, zoowel van klinkers als van mede- klinkers. Op het oogenblik heb ik hier een deeltje bij de hand, van Prof. Ridderbos, dat het eerlijk- weg, in noten, aan de menschen, de eenvoudige menschen, vertelt.³⁾ En dan komt daar aan den anderen kant een Chr. Geref. chiliast, die zijn eigen kerk tot zwijgen noopte in een broederlijk synodaal-moment, en sinds maar zelf ging spreken, en die wil nu ons, onder hooghouding van de apeldoornsche waardigheid, vertellen, dat om de algemeene toepassing van een regel, dien ieder nu haast wel als regel kennen moet, een gerefor- meerd werker zich bezondigt aan het wijzigen der Schrift? Als dat waar is, dan levert de recen- seerende Wekker-redactie de schapjes over aan het bederf.

Zoo staan de zaken, en men zal hier moeten kiezen of deelen: eerlijk spreken, of het volk ook door stilzwijgen, zoolang het duurt, een rad voor de oogen draaien, „kwesties“ ontduikende, die daardoor pas tot „kwesties“ worden.

Maar men wijgt, en ziet toe, of blaast het vuurtje van wantrouwen aan.

Het is die ellendige klag-manie, die ons volk vergiftigt. Ze werkt door. De Wekker durft geen woord kikken tegen ds Berkhoff; het blad pruttelt ook maar liefst tegen de Gereformeerden, uit wier hand men toch maar eten moet.

En zóó komen in ons land de scheuren. Straks hebben we onder Gods zegen een nieuwe bijbelvertaling, hebben positief werk tegenover vrij- zinnigen en ethischen mogen voltooien, maar, als de misverstanden van ds B. en van anderen elkaar blijven omhelzen, dan is het eenige gevolg, dat we straks de menschen weer zien mókken tegen wat als zegen Gods is aan te merken. En dat het verschil tusschen ethisch en modern eenerzijds en gereformeerd anderzijds zuiver legendarisch blijft, en dus een krachtig werkend opium voor het volk van God. Precies, als de in den mond van ds B. onverantwoorde, wijl door hem niet ge- peilde, term: „neo-calvinisme“ dat is.

Men moet maar weten, hoe men het volk be- werkt. Voor mij staat vast, dat ds B. beter kon doen, een paar jaar rustig te studeeren, zijn blad te laten loopen, en van broeders geen kwaad te spreken. Dat zijn harde woorden, maar ik spreek zo rustig uit. Ik weet, tegen wie ik de pen op- neem, ook hoelang ik het doe, en blijf me voor- nemen, terwille van het misleide volk, zoo duidelijk mogelijk te zijn. Want het gaat me niet tegen ds B., maar ook heusch niet vóór ds Berkhoff. Het gaat me alleen om het volk. Het moet weten, waar het aan toe is.

³⁾ „Ezechiel“ van Prof. Noordzij vertelt het ook achterin, tientallen gevallen.

K. S.

GEESTELIJKE ADVIEZEN

Onze Predikanten-Jubilea.

Een onzer lezers — zelf géén predikant! — is een beetje nit zijn humeur over mijn poging, kort geleden, om een rein aan te brengen op onzen predikanten-jubileum-wagen; brengt daar eenige be- denkingen tegen in; die hij weet dat bij velen bestaan; en verzoekt me die in deze rubriek te willen beantwoorden.

Ofschoon het remmetje dat ik bedoelde — het weglaten van de jubileum-data in den almanak van het Jaarboek onzer Kerken — al door de uit- gevers werd aangebracht, en de zaak in zóóver niet actueel meer is, wil ik toch graag aan dit verzoek voldoen. Het geeft me de gelegenheid, niet alleen om me te zuiveren van een boozen schijn, waaronder de korte stukjes in De Heraut en De Bazuin, me blijkbaar in veler oogen brach- ten, doch ook om nog wat dieper in te gaan op

een verschijnsel, dat mij ernstiger lijkt dan velen het zien.

Mijn inzender begint met me in den hoek der mopperaars te zetten, en vraagt dan: of de Schrift-zelve ons niet gedurig opwekt tot dankbaar gedenken; of de twaalf-en-een-half, de vijf-en-twintig, de veertig, de vijftien-veertig, en de vijftigjarige ambtsbediening van een dienaar des Woords, den predikant en zijn gemeente daarvoor geen billijke reden geven; of het geen verblijdend teken is van waardeering van de bediening des Woords en van liefde voor haar dienaren bij onze kerken, dat ze zulke gedenkdagen graag viëren; en of dat alles, onder het brandmerk van schepsel-veroering, nu maar zoo in den ban mag worden gedaan.

Om van het laatste terug te komen op het eerste, begin ik met mijn opponent de verzekering te geven, dat ik met een goede consciëntie meen te kunnen zeggen, heusch niet rond te loopen met het brandmerk-ijzer dat men in den hoek der mopperaars gewoon is altijd door gloeiend te houden, en dat ik wel wenschte, dat hijzelf mij dat ijzertje niet zoo haastig op den rug had gezet, door me een plaats onder de mopperaars te geven.

Ik moet bekennen, dat men me, zonder me onrecht te doen, bij heel wat groepen van menschen kan indeelen, wier gezelschap niet vereerend is, maar bij de mopperaars — neen, daar heb ik me nooit thuis gevoeld, en daar heeft zelfs m'n „ouwe dag" me, gelukkig, nog niet gebracht.

Zelfs ben ik nog niet te mopperig om van een feestje te houden, en het anderen van harte te gunnen.

Dat is, m'n criticus heeft gelijk, ook volkomen naar de Schrift.

Onze bijbel is zoowel een boek van blijdschap als „van schoonheid". Geen ander boek in de wereld wekt zoo rusteloos, overal waar er reden voor is, tot blijdschap op, als de Schrift. En als ze komt tot de kern van haar inhoud — dan roept ze: „Ziet, ik verkondig u groote blijdschap".

Dat behoort tot de heerlijkheid der Schrift. Want het is de glans van Gods wonderbare liefde, die lust heeft in de vreugde, in de zaligheid van menschen, van zondaren.

Laat ons maar veel van deze blijdschap indrinken en — weer uitstralen.

En zeker, daarbij hoort dan ook het blij en dankend gedenken van stof tot blijdschap, die onze God ons gaf: in bijzondere weldaden, in uitredingen uit nood, in bewaring te midden van gevaren, in levensverlenging, in hulp bij de vervulling onzer roeping.

En het zou schrikkelijk ondanbaar zijn, als een dienaar des Woords aan een der mijlpalen — waar bij wij, menschen, nu eenmaal onzen weg moeten meten — in zijn ambtelijk arbeid voorbij zou kunnen gaan, zonder diep-oetmoedig te danken voor de genade die hem riep en staande hield. Want er kan een arm zondaar kwalijk grooter genade en eere te beurt vallen, dan boodschapper Gods bij Zijn volk te mogen zijn. En niemand heeft er meer reden om blijde te zijn, dan de verkondiger van de blijdeste, van DE blijde boodschap

mag wezen — of het moest de Kerk van Christus zijn, om wier wille de boodschap en de boodschapper beide uitgezonden worden.

Zeker, laat ze gedenken.

Maar laat het gedenken dan ook een gedenken zijn in het licht van de boodschap, en laat de blijdschap daarbij dan ook uit de boodschap geboren worden.

Doch, dat dan boodschapper en gemeente daarvoor beide de stille zoeken.

Hij, om al het gebrek, dat zijn werk ontsierde en om al de zonde die het bevleekte.

Zij, om de sleur, de onopmerkzaamheid, het gemis van geloof en van vruchtbaarheid, waarmee ze al te dikwijls het Woord haars Gods ontving.

Zoo'n gedenkdag zal altoos vóór alles een dag van verootmoediging moeten zijn — en eerst uit de verootmoediging zullen er de dank en de lof kunnen opgaan.

Maar — en dat is het wat me er huiverig voor maakt — in dat teken der verootmoediging staan onze jubilea meestal niet.

De persoon van den dienaar des Woords staat daarbij doorgaans in het middelpunt.

Hij wordt, zooals het heet, gefeliciteerd, gecompimenteerd en gefeteerd. In toespraak na toespraak worden zijn verdiensten — hij mocht ze anders eens vergeten! — voor hem opgesomd. Zijn gaven, zijn werkracht, zijn ijver, zijn toewijding worden geprezen. Zóó geprezen, dat hij, als hij een ootmoedig of ook maar een bescheiden mensch is — er verlegen onder wordt, af en toe z'n hoofd moet schudden, inwendig protesteert, beklemd wordt door de overdrijving in het eene, door de tastbare onwaarachtigheid in het andere.

De ure van herdenking wordt hem zoo gemaakt tot een van diavelsche verzoeking. En het zal een groote genade zijn als hij er aan ontkomt. Maar zal hij er aan ontkomen? Zal hij straks te midden van familie en vrienden niet met zelfvoldaanheid constateeren of anders met genoegen hooren constateeren, dat er „veel belangstelling" was, dat er „mooi gesproken" is, dat alles „prachtig verliep" enz. ...

En de gemeente? De gemeente heeft misschien het aangename gevoel, dat ze zich goed gehouden heeft, dat ze haar tekort in gebed voor haar dienaar, in meeleven in zijn arbeid, in het waarachtig eeren van zijn dienst door gehoorzame aanvaarding van de boodschap die hij brengt, schitterend heeft gewerkt.

Och neen, zóó is het niet bedoeld — niet voor den dienaar en niet voor haar zelf — maar dat is toch maar al te vaak — en zielkundig zeer begrijpelijk — het niet-bedeelde resultaat.

En nu laat ik maar rusten de onheilige factoren die er overigens nog werken in het organiseren van dergelijke jubilea: in de zucht, om vooral niet ongunstig af te steken bij naburige gemeenten, in de gedachte aan het goed figuur, dat men straks maken zal in de pers: het portret van dominé, en dan daarbij de gehouden toespraken en de cadeaux, de enveloppe vooral niet te vergeten...

Neen, dergelijk jubileeren — en de meeste jubilea

dankbaarheid, zich uitend in gehoorzaamheid, is geen sprake. Emile mag geen gehoorzaamheid leeren. Het woord mag in zijn woordenboek niet voorkomen. Zou iemand als Rousseau dan onze opvoeder en onderwijzer kunnen zijn?

Godsdienst is een dienen uit liefde van Hem, een zich absoluut overgeven aan Hem, die ons schiep, ons verlost en zalig maakt. Ook daarvan wil Jean Jacques Rousseau niet weten. Religie is wel voor hem een dienen, maar in de averecht-sche zin, dat God hem dient. Alleen wat hem, mensch, gelukkig maakt, is goed. Hij gelooft, wat hij noodig oordeelt en nultig keurt. Alleen wat troost geeft, of gelukkig maakt, wordt als waarheid aangenomen. Hierin stemt Rousseau met de filosofen der 18de eeuw overeen, dat de menschelijke rede rechter over waarheid en onwaarheid is. Ook de beginselen van het Christendom moeten volgens hen door de rede kritisch worden beoordeeld. De rede is gave der Natuur. Wat met haar overeenstemt mag waarheid heeten. Wat zich tegen haar stelt, is dwaling of bedrog. Wie vasthoudt aan de geopenbaarde waarheden des Bijbels is of een domoor of een huichelaar. De inhoud van de Schrift moet gekeurd worden door de rede en krijgt door haar arbeid recht en geldigheid. Wel nadert Rousseau Gods Woord met een zekere eerbied, meer dan de Encyclopedisten, die niet dan hooren er voor hebben, maar in diepste grond staat ook Rousseau kritisch, sceptisch, ontkennend er tegenover. Laatste bron van kennis, met beslissend gezag, is de Bijbel hem niet. Zijn Savoyesche vicaris acht de Openbaring overbodig en verderfelijck. Hij heeft alle boeken gesloten. Een boek slechts ligt open voor aller oogen: het boek der natuur.

Maar de Rede is hem evenmin beslissend. Rousseau is geen rationalist in de gewone beteekenis. Tegenover de grenzenloze aanmatiging der filosofie treedt hij scherper nog op dan tegenover de Bijbel. Hij is overtuigd, dat de zuiver theoretische rede, het bloote denken, de wereldraadselen niet kan oplossen. Ware het zoo, dan moesten de filosofen door de Rede tot dezelfde resultaten komen, want ieder hunner stelt zich in dwaze hoogmoed

zijn, ondanks de gebruikelijke verzekeringen, dat men het schepsel niet wil verheerlijken, niet beter — hoort in de Kerk des Heeren niet thuis. Het strekt niet tot verheerlijking onzes Gods, en het sticht evenmin. Het bedreigt beide: gemeente en dienaars, met groote geestelijke schade.

Laten we niet jubileeren, maar eenvoudig en stil, ootmoedig en dankend gedenken, gebogen voor Gods aangezicht, en beproevend, beide dienaar en gemeente, onzen arbeid en de vrucht — want daar zoekt onze God naar — die hij droeg.

En dan geen bazuin aan den mond in mooie persverslagen.

En als dan onze christelijke pers zich ook hierin christelijk houdt, dat ze wat minder gul is met foto's en lofuitingen, zal deze „ergernis" — in Schriftuurlijken zin bedoeld — uit ons midden opgeruimd zijn, en de duivel zal er niet om juichen.

V.

F.

Helène Swarth „Kinderen".

Eenige jaren geleden verscheen bij den uitgever J. H. Kok te Kampen een verzenbundel van de dichteres Helène Swarth onder den titel „Avond-dauw".

Men herinnert zich de blijde ontmoeting, die deze bundel wekte.

Van de beginjaren der Tachtigersperiode af kende men Helène Swarth als de dichteres van het pessimisme, van de sombere, lichtlooze melancholie, die de teleurstellingen van haar jeugd nooit vergeten kon en geen hoop of verwachting meer had.

En nu was daar ineens het getuigenis, dat de dauw der genade over haar levensavond was neergevallen, nu was daar uit dat pessimisme de verheffing naar de hoogte van het licht. Tegenover de troosteloosheid van vroeger glansde nu de vreugde, in plaats van het uitzichtloze doordichte nevels van donkerheid was er nu het opengaan van een wijd en heerlijk versicht.

Alom is in onzen kring het getuigenis van „Avond-dauw" met blijdschap ontvangen: een begin, zeker, maar dat dan toch de verwachting wekte op een eindelijk vinden van den vrede, die alle verstand en ook alle teleurstelling en levensverdriet te boven gaat...

Sindsdien zijn, voorzover mij bekend is, twee nieuwe bundels verschenen: „Natuurpoëzie" en kortgeleden „Kinderen" — maar de vervulling van de gewekte verwachting brachten ze niet. Zelfs vindt men er veelmeer de oude dan de nieuwe Helène Swarth in terug en van de stijging uit een leven van triestige tobben tot de hoop op eeuwige vreugde bespeurt men niets.

De verklaring van dit bij eersten indruk vreemde verschijnsel is, dat de beide later verschenen bun-

aan, alsof hij ze alleen in pacht heeft. Doch ware kennis heeft geen hunker. Hoe komt dat zoo? Volgens Rousseau, omdat de menschelijke geest, als theoretische rede genomen, ontoereikend is. Gods wezen en de kern der religie blijven onbegrijpelijk. Ze behooren tot de geheimnissen, die zich verbergen in regionen, waar de mensch noch met zijn zinnen, noch met zijn rede kan doordringen. Hoe meer we er over nadenken, hoe meer we ons verwarren.

Maar, gaat hij voort, gelukkig bezit ik een zekerheid op dit gebied, onafhankelijk van en hooger dan mijn denken. Uit welke bron komt deze zekerheid? Van het inwendig licht. De vragen, die bij dit licht onbeantwoord blijven, zijn nutteloos voor mijn gedrag en gaan mijn rede te boven. En voor wat het inwendig licht leert, zijn geen verdere bewijzen noodig. Ze hebben zekerheid in en bij zich zelf. Het Gevoel, de intuïtie, sprekend tot hem, is sterker dan de rede, die ze bestrijdt. Wat het Gevoel goed noemt, is goed. Het geweten is de goede, betrouwbare leidman van den mensch, het aangeboren beginsel van gerechtigheid en deugd.

Deze en dergelijke uitspraken vinden we in de Geloofsbelijdenis van den Savoyeschen vicaris, een stuk zeker langer dan zes leespreken, en de kern van de Emile, bedoeld als voorbeeld van de wijze, waarop het godsdienst-onderwijs aan jongelingen van 15 tot 20 jaar gegeven kan worden.

Hij leidt ze in, door een tekening van het onderwijs in de catechismus uit zijn tijd. Het onderwijs van gansch Frankrijk was in handen van de Jezuïeten en niet al hun leermeesters waren even bekwame paedagogen. Rousseau zegt er van: Moest ik de ergerlijkste domheid schilderen, ik koos een schoolmeester, die aan kinderen de catechismus onderwijst. Wil ik een kind krankzinnig maken, ik dwong het te verklaren, wat het beweert als het zijn catechismus zegt. Het is een leeren spelen met woorden. Wanneer dit noodig is om de zaligheid te verdienen, zou men de hemel met ekstase en spreuwen kunnen bevolken. Emile zal in geen enkele godsdienst en sekte worden opgevoed. Rou-

deels vroegheid van een arbeid staan, ver eenzelfde onder een en op „A dus nog k tuurpoëzie en den ge

It is noc we den bi den we v tot een lo „Kinder jaren van meer rec oudere po werp had waren te

It is r in de ver toelaat, n twee of teeren ied over kind ten, kinde kindergeb Helène S dachten g neming g de na Te kinder-figi chologisch de oudere vinden in Boudier-B ws hier i vreugden.

Er is ve verzamelde schriftblau uitgave.

Maar v karakteri dadelijk s opent. E op de se neer op vlassen, i op de „ droomend

En dan

„Bij t vr Voorvoel Dat noot Dat noot Maar en

In dien

vorm, kl

Uitg. v

seau wil waarlooe moet.

En dan en half die als v geestelijk zijn, die diens ver zondere

leiden. E hoe hij z ning en t deze gelo geestelijk seau zelf Maar das kiezen. D het kreek een hoog kusten r lange sch lingen va het men dozer ho van zwij belijdenis in de ik zielewors beweegt bestuurd en kan, d alle ding God over de Hem wil door wie hij mij en r

Verder in deze hij een b geloofsa volg hier als hoog

POPULAIR-WETEN - SCHAPPELUKE SCHETSEN

Rousseau's Emile.

III.

Religie en religieuze opvoeding bij Rousseau.

God alleen is groot. Wanneer Hij niet alles omvatte en vervulde, zou Hij niet zijn.

Daarom is religie absoluut en centraal, en benaderen we de waarde van een leeraar der menschheid, zooals Rousseau wilde zijn, het best door van zijn Godsdienst uit te gaan.

Religie is absoluut. Dat beteekent, dat ze niet uit den mensch kan zijn, want ze vraagt heel den mensch op. Alleen wie werd herboren tot ootmoed kent haar eerste ritselingen. Hij mishaagt zich zelf vanwege zijn zonden, zoekt zijn zaligheid buiten zichzelf in Christus en voelt in zich de drang der verplichting tot een nieuwe gehoorzaamheid, opdat God zij alles, ook in hem.

Niets daarvan bij Rousseau. Van zijn jeugd aan wordt zijn leven gedragen door groote trots van het hart, door zelfingenomenheid. Hij blijft zijn leven lang egoïst, egocentrisch in zijn handelingen. Hij, als een andere Faust, leeft vanuit de idee van het zelfbeschikkingsrecht van den mensch. Faust eisch geluk. Alleen wie hem geluk schenkt, zal hij dienen, aan zoo een zal hij zich overgeven, al is het aan den duivel. — Rousseau, de even hoogmoedige, in klaarder vorm nog dan Goethe's Faust, kan zich niet afhankelijk van God gevoelen. En is het afhankelijkheidsbesef niet de grondzuil, door God zelf in 's menschen hart gezet, van de ontwakende kinderlijke religie? Rousseau vindt een gebed in den zin van vragen om hulp eigenlijk onbeschaamd en zonder nut. In de Emile zegt hij: „Ik zeg Hem om zijn gaven, maar ik vraag hem er niet om." Hij acht het aanvaarden van gaven vreeselijk. „Genade" wenscht hij niet te kennen. Hij zal zelf zijn zaligheid verdienen. Van